

Date: 27th June-2026

**BUXORO VILOYATI SANOAT KORXONALARINI JOYLASHUVINI
TAKOMILLASHTIRISH VA SAMARADORLIGINI OSHIRISH
YO'NALISHLARI.**

Kudratov Muhammad Rustamovich

Buxoro davlat texnika universiteti tayanch doktoranti

Kalit so'zlar: sanoat korxonalarining hududiy dislokatsiyasi, ishlab chiqaruvchi kuchlarning makonsal tashkil etilishi, agglomeratsiya samarasi, klasterlashtirish, sanoat simbiozi, o'sish qutblari, qo'shilgan qiymat zanjiri, hududiy diversifikatsiya, infratuzilma konnektivligi, sanoat samaradorligi.

Hududiy iqtisodiyot nazariyasida **sanoat korxonalarining hududiy joylashuvi** ishlab chiqaruvchi kuchlarni oqilona tashkil etishning, resurslardan samarali foydalanishning hamda hududlarning barqaror ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishining hal qiluvchi omili sifatida e'tirof etiladi. A.Veberning sanoat shtandorti nazariyasi nuqtayi nazaridan olib qaralganda korxonalarni joylashtirishda transport, mehnat va agglomeratsiya omillarining muvozanati optimallashtiriladi. Buxoro viloyati misolida sanoat korxonalarining joylashuvini takomillashtirish va ishlab chiqarish samaradorligini oshirish masalalari mintaqaviy industrial-innovatsion siyosatning dolzarb yo'nalishlaridan biriga aylanmoqda.

Viloyat sanoatining joriy holati

So'nggi yillarda Buxoro viloyati sanoati jadal o'sish dinamikasini namoyon etmoqda. Mavjud ma'lumotlarga ko'ra, viloyatga so'nggi sakkiz yil ichida 8 mlrd dollardan ortiq investitsiya jalb etilib, 6 mingdan ortiq yangi korxona tashkil etildi, sanoat ishlab chiqarish hajmi olti baravardan ziyod oshdi. 2025-yilning birinchi yarmida sanoat mahsuloti ishlab chiqarish 7,3 foizga o'sgan holda 198 ta yangi sanoat korxonasi tashkil topdi, yalpi hududiy mahsulot 6,4 foizga ko'paydi. Oziq-ovqat sanoatida viloyat yetakchi mintaqalar qatorida bo'lib, 2025-yilda 11,3 trln so'mlik mahsulot ishlab chiqarildi. Strategik hujjatlarda aholi jon boshiga sanoat hajmini 25,6 mln so'mdan 29,6 mln so'mga yetkazish maqsadi belgilangan.

Hududning tarmoq ixtisoslashuvi mineral-xomashyo bazasi va agro-resurs salohiyatiga muvofiq shakllangan: neft-gaz qazib olish va gaz-kimyo (Kogon, Qorovulbozor), oziq-ovqat va mebel sanoati (Buxoro shahri va tumani), charm hamda yengil sanoat (Vobkent), qurilish materiallari (G'ijduvon), farmatsevtika va oziq-ovqat (Shofirkon, Peshku). Viloyatda 2 ta yirik neft-gaz korxonasi hamda 10 ga yaqin quyosh va shamol energetikasi majmualari faoliyat yuritmoqda yoki barpo etilmoqda.

Joylashuvdagi muammolar va nomutanosibliklar

Erishilgan natijalarga qaramay, sanoat korxonalarining makonsal taqsimotida bir qator strukturaviy muammolar saqlanib qolmoqda:

Date: 27th June-2026

— **hududiy nomutanosiblik (regional disparity)** — sanoat va investitsiya faolligi asosan viloyat markazi va yirik resurs korxonalari atrofida jamlangan, ayrim tumanlar industrial jihatdan sust rivojlangan;

— **mono-tarmoqli bog'liqlik** — iqtisodiyotning neft-gaz va xomashyo tarmoqlariga yuqori darajada qaramligi makonsal-tarmoq diversifikatsiyasini cheklaydi;

— **agglomeratsion va kooperatsion aloqalar zaifligi** — yirik korxonalar atrofida kichik va o'rta korxonalarning yetarli darajada joylashtirilmagani lokalizatsiya samarasidan to'liq foydalanishga to'sqinlik qiladi;

— **sanoat zonalarini quvvatining to'liq ishlatilmasligi** — mavjud 61 ta sanoat zonasidagi bo'sh yer maydonlari va infratuzilma resurslari samarali o'zlashtirilmagan;

— **infratuzilma konnektivligi va past texnologik darajadagi tarmoqlar ustunligi** — energetika, suv va transport-logistika tarmoqlarining notekisligi korxonalar samaradorligini pasaytiradi.

Takomillashtirish va samaradorlikni oshirish yo'nalishlari

O'tkazilgan tahlil asosida sanoat korxonalari joylashuvini optimallashtirish va samaradorligini oshirishning quyidagi ustuvor yo'nalishlari asoslab berildi (1-jadval).

1-jadval. Sanoat joylashuvini takomillashtirish yo'nalishlari va kutilayotgan samara

Yo'nalish	Mazmuni va kutilayotgan samara
Klasterlashtirish va sanoat simbiozi	Yirik resurs majmualari (neft-gaz, energetika) atrofida kichik va o'rta korxonalarni joylashtirib, ishlab chiqarish klasterlarini shakllantirish; multiplikativ va lokalizatsiya samarasini oshirish.
"O'sish qutblari" modeli	Markazdan tashqari tumanlarda yangi sanoat o'sish nuqtalarini (growth poles) yaratish; sanoat faolligini hududlar bo'ylab dekonstratsiya qilish va nomutanosiblikni yumshatish.
Tarmoq diversifikatsiyasi	Xomashyoga qaramlikni kamaytirib, qayta ishlash va yuqori texnologiyali tarmoqlar ulushini oshirish; qo'shilgan qiymat zanjirini chuqurlashtirish.
Sanoat zonalarini faollashtirish	Mavjud sanoat zonalaridagi bo'sh maydonlar va infratuzilmadan to'liq foydalanish; davlat-xususiy sheriklik asosida investitsiyalarni jalb qilish.
Infratuzilma konnektivligi	Energetika, suv-ta'minot va transport-logistika tarmoqlarini modernizatsiya qilish; Navoiy-Buxoro yo'nalishidagi logistik integratsiyani kuchaytirish.
Eksport salohiyatini oshirish	Korxonalarni xalqaro sertifikatlash, brendlashtirish va eksport infratuzilmasiga ulash orqali raqobatbardoshlikni ta'minlash.

Date: 27th June-2026

Manba: muallif ishlanmasi (statistik ma'lumotlar va mintaqaviy rivojlanish hujjatlari asosida).

Xulosa

Buxoro viloyati sanoat korxonalarining joylashuvini takomillashtirish ishlab chiqaruvchi kuchlarni makonsal qayta tashkil etishning kompleks yondashuviga asoslanishi lozim. Klasterlashtirish va sanoat simbiozini rivojlantirish, "o'sish qutblari" modelini joriy etish, tarmoq diversifikatsiyasi, sanoat zonalarini faollashtirish hamda infratuzilma konnektivligini kuchaytirish hududiy nomutanosiblikni yumshatishga, qo'shilgan qiymat zanjirini uzaytirishga va sanoat samaradorligini barqaror oshirishga xizmat qiladi. Ushbu yo'nalishlar mintaqaviy industrial siyosatni shakllantirishda nazariy-amaliy asos sifatida foydalanilishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi. Sanoat ishlab chiqarishi: statistik axborot (2025-yil). — Toshkent: stat.uz, 2026.
2. Buxoro viloyati statistika boshqarmasi. Buxoro viloyatining statistik axborotnomasi. — Buxoro: buxstat.uz, 2025.
3. Buxoro viloyatida islohotlar natijadorligi va kelgusidagi ustuvor vazifalar (rasmiy axborot, 2026-yil). — URL: <https://gov.uz>
4. Weber A. Theory of the Location of Industries. — Chicago: University of Chicago Press, 1929.
5. Perroux F. Note sur la notion de pôle de croissance // Économie Appliquée. — 1955. — № 1-2.
6. Porter M.E. The Competitive Advantage of Nations. — New York: Free Press, 1990.